

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 7-8-9-10
1989-1990-1991-1992

İstanbul-1995

İSLÂM EĞİTİMİ İLE BATI EĞİTİM SİSTEMLERİ ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR

Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI
M.Ü. İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı

Eğitim sistemleri arasındaki temel farklar, bu sistemlerin bazan hareket noktalarında, bazan da gayelerinde, çoğunlukla da metod ve vasıtalarında görülür. Batı eğitim sistemlerinin kendi aralarındaki farklar, milletlerin sahip olduğu kültür ve bu kültürün yarattığı felsefeden kaynaklandığı gibi, eğitimi yürüten siyasî kadroların anlayışından da meydana gelmiş olabilir. İslâm eğitim anlayışı ile Batı eğitim sistemleri arasındaki temel farklar ise, bu iki âlemin düşünce kaynağında yatan anlayıştan kaynaklandığını sanıyorum. Genelde İslâm eğitiminin temelinde Kur'ân-ı Kerim bulunurken, Batı sistemlerinininde insan düşüncesinin ürünü olan felsefe yer almaktadır. İlâhî düşünce ile insanî düşünce arasındaki fark, ya da farklar, bu iki âlemi birbirinden ayırmaktadır. Bu farkları şöyle sıralayabiliriz:

1- Kur'ân-ı Kerime göre, eğitim doğumdan önce başlamaktadır. Kur'ân, eğitim olgusunu tohumdan ele almaktadır. Doğum sonrası eğitim, doğum öncesi eğitimin uzantısı durumundadır. Kur'ân'da eğitimin doğum öncesi başladığını gösteren bazı ayetlerden örnekler verelim:

هو الذى يصوركم فى الارحام كيف يشاء

"Rahimlerde sizi dilediği şekilde şekillendiren Allah'tır." Bu ayetteki " صور " fiili hem bedenen ve hem de psikolojik olarak şekillendirmeyi

ifade etmektedir. Çünkü psikolojik özellikler olmaksızın cismanî özellikler hiçbirşey ifade etmediği gibi, cismanî varlık olmayınca da psikolojik özellikler insan için hiçbir şey ifade etmemektedir.

Yukardaki ayette geçen "şekillendirme" olgusuna dikkati çeken İbn Sînâ bu hususta şu izahı yapmaktadır: "Musavvire gücü, yani tabiatı şekillendiren gücün fiileri, yaratıcının izni ile ortaya çıkar. Bu fiiller de, organları sınırlandırmak, şekillendirmek, aralarında belli boşluklar bırakmak, yumuşatıp pürüzsüz hale getirmek, sertleştirmek, konumlandırmak, aralarındaki işbirliğini sağlamak: hasılı organların güçleri oranında fiillerini gerçekleştirme işleridir."¹

Beşerî eğitim, insanın doğuştan getirdiği kabiliyetleri geliştirmekle işe başlamaktadır. İlâhî terbiye ise, bu kabiliyetleri varetmekle işe başlamaktadır. Beşerî eğitim insanın kabiliyetlerini geliştirip yönlendirir, karakterine şekil verir, iradesini kuvvetlendirir, seçeneklerine rehberlik ederken, ilâhî terbiye ise, bunların temellendiği biyolojik ve psikolojik yapının şekillenmesiyle harekete geçer. Demek ki, birisi var olanı geliştirirken, diğeri olmayana var etmektedir.

Bilindiği gibi, beşerî eğitim öncelikle insanlar arasındaki ferdî farkları tesbit eder, eğitimin metod programlarını bu ferdî farklar psikolojisine göre uygular. İlâhî eğitim ise, anne karnında insana şekil verirken, bu ferdî farklar kanununu koyarak faaliyetini sürdürür. Başka bir ifadeyle, ilâhî terbiyeye yön veren kanun, insanların farklı kabiliyette ve farklı mesleklere yatkın olarak yaratıldıkları esasıdır. Beşerî eğitim, insanların farklı yatkınlıklarına göre faaliyetini yürütür. Bu faaliyet, bir bakıma, insanı yaratırken ona farklı yatkınlıkları veren ilâhî terbiyenin bir uzantısı olarak sürdürülür. Bu esastan hareketle diyebiliriz ki, Allah insanlara anne karnında şekil verirken, onları birbirinden farklı yaratır ve bunu eğitimine esas ilke olarak alır. Neden böyle farklı yarattığının gerekçesini de izah eder. Zuhurif Süresi'nin 32. ayeti bunu, ifade etmektedir.

و رفنا بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخريا

"... Birbirlerini istihdam etmeleri için, kimini ötekine derecelerle üstün kıldık..." Demek ki, ilâhî terbiye, dünya hayatının yürüyebilmesi için, insanların farklı mesleklere ayrılması zarurî görmüştür. İş bölümünde yerlerini almaları için de farklı kabiliyet ve yetenekte yaratılmalarını takdir etmiştir. Aksi halde, bütün insanlar dâhî denilecek

¹ İbn Sînâ, Kanun fi't-tıp, s. 68.

seviyede yaratılsalardı, biri diğerine boyun eğmez, biri diğerine iş gördüremezdi ve neticede dünya hayatı devam edemezdi. Demek ki, ilâhî terbiye, insanların meydana getirecekleri toplumun yapısını dikkate alarak, önceden insanların farklı yaratılmasını ve onun o düzeyde eğitilmesini öngörmüştür. Bu esastan hareketle diyoruz ki, beşerî eğitim ferdi farkları tesbit etmiştir ama, ilâhî eğitim onu bu tesbitten önce var etmiştir. İlâhî terbiye, insana anne karnında şekil verirken, uzun vadeli bir takdirle, onun dünya hayatında takip edeceği çizgiyi de tayin etmiştir.

A'lâ Sûresi'nin 2. *الذی خلق فسوی* ve Şems Sûresi'nin 7. *و ما سویها* a-yetlerinden anlıyoruz ki, Allah yarattıktan sonra, tüm yaratıklarda olduğu gibi, insana çeşitli kabiliyetler vermiş ve onları bir nizam içinde tesviye etmiştir. Bu fiil de O'nun "RAB" ve "RAHMAN" sıfatlarının bir gereği olarak tecelli etmiştir. İnsanın psikolojik yönünü şekillendirirken, ona verdiği en önemli özelliklerden biri de seçme yeteneğidir. Şems Sûresi'nin 8. ayeti olan *فألهمها فجورها و تقویها* ayeti, insan şahsiyetinin derinliklerinde doğumdan önce "kötüye temayül" ile "iyiye temayül" duygularının var olduğunu gösteriyor. İnsanın hürriyeti ve sorumluluğu, bu seçenek sayesinde meydana gelmektedir. Bu çizgiye kadar, doğum öncesi terbiye gelir, bundan sonra beşerî eğitim başlar. Onun içindir ki, Allah Şems Sûresi'nin 9 ve 10. ayetlerinde

قد افلح من زکیها و قد خاب من دسیها

"Onu temizleyip parlatan gerçek kurtuluşa ermiştir", "Onu kirletip gömen de ziyan etmiştir." buyurarak beşerî eğitimin başladığı noktayı belirtmektedir. İyi ve kötü duygularını insanın derinliklerine yerleştiren Allah'tır ama, kötü duygudan kaçınıp, iyiye yönelme fiilini de insanın cüzî iradesi meydana getirmektedir. Onun için, kurtuluş ve ziyan insan iradesinden kaynaklanmaktadır.

2- İslâm eğitiminin en çok dikkat edilmesini istediği husus "helâl ve haram" meselesidir. Anne ve babanın yedikleri lokma ile çocuklarını besledikleri lokmanın haram olmaması, İslâm eğitimi bakımından çok önemli bir konuyu teşkil eder. Haram lokmanın insan karakterini etkileyeceği inancını benimseyen İslâm eğitimi, çocuğa verilen anne südünün helâl olmasını, dolayısıyla, annenin ve babanın helâl lokma ile büyütölmelerini ister. Onun içindir ki, çocuğun iki yaşına kadar emdiği sütün karakterine tesir edeceğini savunur ve ona süt veren öz annesi değilse, süt annesi olacağı ilkesini getirir. Demek ki, "süt annelik" müessesesi, sütün çocuğun karakterine ne denli tesir edeceğinin önemli

bir delilidir. İslâm eğitimi, helâl lokma ile büyüyen bir çocukla haram lokma ile büyüyen bir çocuğun eğitim imkânlarının aynı olamayacağını savunmaktadır. Annesinden haram kan ve haram süt alıp, haram lokma ile büyütülen çocuğun helâl lokma ile büyütülen çocukla aynı karaktere sahip olmaları imkânsızdır.

Buna rağmen, İslâm eğitimi haram lokma ve sütle oluşan karakterin eğitilebileceği imkânını da ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle, İslâm eğitimi, doğuştan herkesin eğitilebilecek bir yapıya sahip olduğu, eğitilememe durumunun sonradan kazanıldığı inancını benimsemektedir.

Bu noktadan hareket eden Ragıb el-İsfahanî, **Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve Tahsîlu's-Saâdeteyn** isimli eserinde A'raf Sûresi'nin 57. ayetini izah ederken, ilginç izahlar yapmaktadır. Haram lokma ve haram sütlün çocuğun terbiyesinde meydana getireceği etkiyi anlatırken ele aldığı bazı ayetlerin içinde

و البلد الطيب يخرج نباته باذن ربه و الذي خبث لا يخرج الا نكدا

ayeti çok önemli bir yer tutar. Bu ayetteki البلد الطيب temiz beldeden kasıt, verimli bir arazidir. Temiz ve verimli bir araziye helâl lokma ve sütle büyüyen ana-babaya benzetir. Bu ana-babadan doğacak çocuklar da, temiz ve mümbit arazinin meydana getireceği bitkinin Allah tarafından büyütülmesi gibi, Allah tarafından terbiye edilecektir. Helâl lokma ve sütle büyüyen ana ve baba adaylarının çocukları ilâhî müdahale ile büyüyecektir. الذي خبث pis araziden kasıt, haram lokma ve sütle büyüyen ana-baba adaydır. Bu tip ana-baba da, işe yaramayan ve toplumda problem haline gelen çocuklar dünyaya getirecektir.

Çocuğun meydana gelmesindeki esas sebeplerden olan, babanın sulbünden intikal eden meni ile, anarrahmindeki yumurtanın meydana geldiği maddenin unsurlarının çeşitli olmasının tesiri vardır. Şu halde, babanın menisi ile ana karnında çocuğu besleyen maddeleri meydana getiren unsurların ve eşyanın haram olmalarının çocuğun karakterine tesiri vardır.²

Terbiye konusunu, beslenmenin haram ve helâl yollarla olması meselesine kadar derinlemesine indiren İslâm, Peygamberimiz (s.a.v.) vasıtasıyla de buna bir açıklık getirmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.) haram lokma ile büyüyen kızla evlenilmemesi veya haram lokma ile büyüyen erkeğe kız verilmemesini önerircesine şöyle der: "Meniniz için

(2) Ragıb el-İsfahanî, Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve Tahsîlu's-saâdeteyn, Mısır, 1323, s. 49.

(3) Camiü's-sağır, c. I, 130.

en hayırlı olanı araştırıp evlenin"³ Burada Peygamberimiz, eğitim olgusunu doğumdan önceye, ana-babanın evlenme olayına kadar indirmektedir.

"Maddî yaratılış gereği çocuk, ana-babadan renk, sima gibi vasıfları alırken, manevî bakımdan da ana-babanın sahip olduğu temiz seciye, izzet, şeref, iyi ahlâk ve tabiat, yahut bunların aksi olan çirkin huy ve davranışları veraset yoluyla alır" diyen İsfahânî,⁴ İslam terbiyesinin oturduğu temellerin en önemlilerinden birinin "VERASET" olduğuna dikkati çekmiştir.

Batı eğitiminde "veraset" kanununa dikkat çekilmesine rağmen, bu konuda İslâm eğitimi kadar derinlere inilmemiştir. Batı eğitiminde ise, helâl ve haram konusu yer almamaktadır. Eğitimde, evlenme hadisesine de dikkat çekilmemektedir. Diğer taraftan, İslâm eğitiminde bu hususlar bindörtüyz sene önce yer alırken, Batı âlemi, bir veraset anlayışına yüzeysel bir şekilde uzun asırlar sonra gelebilmiştir. İnsanın mayasındaki unsurların haram olup-olmamasına dikkati çeken İslâm eğitimi, burada da insanın cüz'î iradesine bir yer aramış ve bulmuştur.

3- İslâm eğitim anlayışına göre, öğretim ana karnında başlar. Bir bakıma biz buna insan ruhunun doğum öncesi programlanmasıdır, diyebiliriz. Konuyu iyi anlayabilmek için, Kur'ân-Kerim ile Peygamberimizin bu husustaki görüşlerine beraberce yer vermemiz gerekmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), çocuğun anne karnında geçirdiği safhaları anlatırken, çok önemli bir noktayı bize şöyle izah eder: "Çocuk anne karnında 40 gün meni olarak bulunur, sonra bir kan pıhtısı, sonra bir et parçası durumuna gelir. Daha sonra da, Allah Teâlâ, bir melek gönderir de ona ruh üfler."⁵

Aslında bu hadis, Hac Sûresi'nin 5. ayetinin bir tefsiridir. Hadis bize, çocuğa anne karnında belli bir tekâmül gösterdikten sonra, insan ruhu üfürüldüğünü göstermektedir. Bu safhanın da 120. günden itibaren başladığını belirtmektedir. Çocuğun ana karnında hareket etmesi, bu hareketi ananın hissetmesi anı, ona insanî ruhun üfürüldüğünü ifade etmektedir.

İşte Kur'ân-ı Kerim ve İslâm düşüncesinde önemli bir yer işgal eden "Elest Bezmi" ana karnında, çocuğa insan ruhunun üflendiği anda başlamaktadır, sanıldığı gibi, Allah ruhları yarattığı zaman, onları bir araya toplayıp, onlara yönelttiği bir soru olarak başlamamıştır. Başka bir

(4) Ragıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 49

(5) Camiu's-sağır, I, 88.

ifadeyle "Elest Bezmi" bir anda olup bitmiş bir olgu değildir. Sonra ruh Allah'tan bir parça olduğu için, yaratılmıştır denemez. Demek ki, "Elest Bezmi" devam etmektedir. İlk insanın yaratılışından itibaren Kıyamete kadar devam edecektir.

A'raf Sûresi'nin 172. ayetini dikkatle incelediğimizde, Elest Bezmi'nin yaratılmadan önce değil, yaratıldıktan sonra, ama doğumdan önce olduğu esasını anlamış olacağız.

و اذ أخذ ربك من بنى آدم من ظهورهم ذريتهم وأشهدهم على أنفسهم ألست بربكم قالوا بلى

Ayetin bu kısmı, Ademoğlunun bellerinden zürriyetlerini aldığı andan itibaren kendilerini kendilerine şahit tutarak "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusunu sormuştur. "Zuhur ظهور" kelimesi, babadan meni, anadan yumurtanın alınması ile "Zürriyyet ذرية" in teşekkül etmesinin gerçekleştiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, yaratılma olayından sonra bu sorunun sorulduğunu ve bunun da Hz. Peygamberimizin 120. günde insan ruhunun üfürülmesi olgusuna uygun düştüğünü anlıyoruz. Ruh bedene girince, Allah onu bu soruyla programlamaktadır. Ayetin devamında bu öğretim faaliyetinin neden dolayı yapıldığı anlatılarak, insanın Ahirette bundan habersiz olduğu mazeretini ve sorumlulukları sonradan aldığını eğitime yüklememesinin önemini göstermek istemiştir.

İnsan dünyaya gelip, Allah'ını inkâr edince, doğmadan önce kendisine öğretilen bilgiye ters bir harekette bulunmaktadır. Bir bakıma, programlanan şuur altını bozacak virüse yakalanmış olmaktadır. Bu virüs, insanı "Elest Bezmi"nin dışına atan herhangi bir fikir, öğreti, ideoloji ve eğitim olabilir. Bir bilgisayar programını bozan virüs gibi, onun da bilinç altı programı bozulmaktadır. İşte ilâhî öğretim, ana karnında başlayarak, beşerî öğretimin hangi doğrultuda yürüyeceğine rehberlik etmektedir.

4- İslâm eğitiminin doğum öncesi ve sonrasında devam eden ve Batı eğitim sistemlerinde bulunmayan en önemli ilkelerden biri de "DUA"dır. Dua, İslâmî eğitim anlayışı ile diğer sistemleri birbirinden ayıran en önemli faktördür. Duanın eğitimde yer alması, insanı eğitenlerin aczini ifade etmektedir. İnsan terbiyesi, herhangi bir canlının terbiyesine benzemez. Genelde hayvanlar, doğdukları anda türlerinin gerektirdiği hareketi yapmak için, eğitime ihtiyaç duymaz. Oysaki, insanın bir kelime söyleyebilmesi ve bir adım atabilmesi için, bir yıla yakın bir süre, öğrenmesi gerekir. Diğer taraftan, insan kendisine kabul ettirilmeğe çalışılan her şeye tepki gösteren bir varlıktır. Bu özelliği, onun eğitimini güçleştirmektedir. Eğer biz, onun mânevî yönden mükemmel bir seviyede

olmasını istiyorsak, iş gittikçe zorlaşmakta, hattâ eğitimcinin gücünü aşmaktadır.

Eğitimin bu noktasında, Peygamberler bile aciz kalmakta ve onun için devreye duayı sokarak ilâhî müdahaleyi istemektedirler. Eğitimci, Peygamber olsa bile, kendi gücü ile eğitim faaliyetini yüksek bir oranda yürütmesi mümkün değildir. Hattâ eğittiği kişiler, kendi çocukları olsa bile. Eğitimin öyle bir alanı vardır ki, beşerî iradenin eğitici olarak orada faaiyet yürütmesi çok güçtür, hattâ imkânsızdır, denilebilir. Kur'anî anlamda buna "hidayet" diyoruz. İnsanın ilâhî mânada, hem fikren ve hem de imanî mânada doğru yola girmesi, Allah'ın müdahalesi olmadan imkânsızdır. Bunun içindir ki, "Hidayet", Peygamberlerin eğitim faaliyetleri alanı dışında tutulmuştur. Bu gerçeği Bakara Sûresi'nin 272. ve Kasas Sûresi'nin 56. ayetlerinde görmekteyiz:

ليس عليك هديهم و لكن الله يهدي من يشاء ... أنك لا تهدي من احببت و لكن الله يهدي من يشاء ...

"insanların dğru yola (hiayete) gelmesi senin görevlerin arasında değildir. Fakat, Allah dilediğini doğru yola getirir." "Doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin. Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir..." Bu ve bunlara benzer bir çok ayetlerde bu gerçeğe raslamaktayız. Yusuf Sûresi'nin 103. ayeti *و ما اكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين* Eğitim faaliyetinin eğitimcinin isteğine göre yürütülemeyeceğini göstermektedir. "Sen ne kadar şiddetle arzulasan da, yine insanların çoğu iman edici değildir."

Ayetler bize bir taraftan, Beşerî eğitimcilerin eğitim alanında sonsuz bir kudrete, her istediğini yapabilecek bir yetkiye, insanların tümünü doğru yola götürebilecek bir güce sahip olmadıklarını gösterdiği gibi, diğer taraftan da, hidayetin ilâhî iradeye bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu ayetler, beşerî terbiyenin ilâhî terbiye ile ahenkli bir şekilde yürüyünce büyük bir başarıya ulaşabileceğine de işaret etmektedir.

Öte yandan aynı ayetler, eğitimcinin görevini yerine getirip-getirmediğinin kararını verirken, kendisine bir teselli olması bakımından da önem taşımaktadırlar. İnsanların hidayete girmemeleri eğitici için, üzücü bir hadise halini almamalıdır. " اكثر الناس " kavramı, insanların çoğunun doğruyu göremeyeceğini belirtirken, bu teselliye ortaya koymaktadır.

İşte beşerî eğitimin bu ölçüde sınırlı olması, devreye ilâhî eğitimin girmesini zorunlu kılmaktadır. İlâhî müdahalenin gerçekleşmesi için de, eğitimcinin ve ana-babanın dua etmesi gerekmektedir. Bu metodu, ilk Peygamberden itibaren, birçok Peygamberde görmekteyiz. Özellikle Hz.

Adem'in hanımı gebe kalınca, onunla beraber Allah'a hayırlı ve sağlıklı bir çocuk için dua etmeleri dikkat çekicidir.

(A'raf: 189) فَلَمَّا أَثْقَلتْ دَعَوَاتُ اللّٰهِ رَبَّهٖمَا لَانَ اٰتَيْنَا صَالِحًا لِنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ

"Nihayet gebeliği ağırlaşınca, her ikisi Rableri olan Allah'a şöyle dua etmişlerdir: Eğer bize bedenen ve manen sağlıklı bir çocuk verirsen, yemin ederiz ki, sana şükredenlerden olacağız."

Ayet-i kerimede "salih" kelimesinin yer alması, Hz. Adem ve hanımının böyle bir sığata sahip bir çocuğu yetiştirmekten aciz olduklarını hissettiklerini ve bu nedenle Allah'tan yardım istediklerini ifade etmektedir. Aslında, Hz. Adem ailesinin dışında çocuğu doğru yoldan çıkacak şekilde etkileyecek insanların bulunmamasına rağmen, "Salih" bir evladı yetiştirmenin nedenli zor olduğunu anlayıp, Allah'ın yardımını dilemeleri, eğitim için çok önemli bir metodu bize bırakmaları, dikkat çekici bir husustur. Dikkat edilirsé, "Dua" çocuğun dünyaya gelmesinden önce yapıldığı görülecektir. Böylece, eğitimin dua boyutu, hem doğumdan önce ve hem de doğumdan sonra işlevini yürütmektedir.

Hz. Adem'in hissettiği duygunun başka bir çeşidini, Hz. Zekeriya'nın hissettiğini görüyoruz. Meryem Sûresi'nin 5. ayetinde

وَ اٰنٰى خَفَتِ الْمَوَالِىَ مِنْ وِرَاۤىىِٕ وَ كَانَتْ اَمْرًاۢىِٕ عَاقِرًا فَهَبْ لِىْ مِنْ لَدُنْكَ وِلِىًا

kendisinden sonra yerini alacakların yeterliliğinden endişe eden Hz. Zekeriya, Allah'tan güçlü bir evlat istemektedir. Ayet bize, yetişkin neslin yetişmekte olan nesli istediği seviyede eğitmesinin zor olduğunu, onun için de, ilâhî yardımı istemenin gerektiğini göstermektedir.

İnsana her zaman, her yerde istenilen düzeyde eğitim vermek zordur. Eğitimcinin elinde, her şeyi beceren bir sihirli değnek olamayacağına göre, gelecek neslin yetişmesinden daima bir endişe içinde olması gerekir. Bu endişe, onu daima çare aramaya sevkedecektir. İslâm'a göre, bu çarelerden biri de, ilâhî iradenin müdahalesini istemektir.

Bu endişeyi her zaman duyan ve kendi gücünü yeterli görmeyen Hz. İbrahim ve onun oğlu Hz. İsmail, bakınız nasıl dua ediyorlar:

رَبَّنَا وَاٰجِعَلْنَا مُسْلِمِيْنَ لَكَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِنَا اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَكَ (el-Bakara: 128)

"Ey Rabbimiz, bizi sana teslim olan kul eyle ve bizim neslimizden sana teslim olan bir ümmet meydana getir..."

رَبَّنَا وَاٰبِعْثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِنْهُمْ يَتْلُوْ عَلَيْهِمْ اٰیٰتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يَزَكِّيْهِمْ (el-Bakara: 129)

"Ey Rabbimiz, soyumuzdan gelen müslümanların içinden, onlara ay-

etlerini okuyan, kitabı ve hikmeti öğreten ve onları günahlardan temizleyen bir Peygamber gönder..."

Her iki ayet, Peygamber bile olsa, bir noktadan sonra, kendini nedenli yetersiz hissettiğini, eğitim olgusuna ne derece ehemmiyet verdiğini, güçsüz kaldığı yerde nereye başvuracağını göstermektedir. Doğruyu bilen ve doğruyu takip eden bir toplumu meydana getirip, kendi görevini kendinden sonra yürütecek bir nesli yetiştirmek kadar zor bir göreve rastlamak mümkün değildir. Allah'a dua etmeksizin bunun üstesinden gelebileceğini sanmak hayalciliktir. Yetişmekte olanları, istenilen kıvamda yetiştirmenin çıkar yollarından birisi de, Allah'ın yardımı için dua etmektir. Bu gerçeği gören Hz. İbrahim, başka bir duasında Allah'a şöyle yalvarıyor: (İbrahim: 40) ... رب اجعلنى مقيم الصلوة و من ذريتى

"Rabbim! Beni ve neslimi namaza devam edenlerden eyle..."

Bu ayetten anlaşılıyor ki, bir baba zorla çocuklarına namaz kıldırma yerine, onların ibadete karşı içlerinde itici bir gücün meydana gelmesi için, çaba göstermelidir. Bunu da, ancak Allah'ın yardımı ile yapabileceğinin şuurunda olmalıdır. Çünkü Allah'ın müdahalesi, dıştan ziyade insanın içinden gelen bir dalgalanma, bir samimiyet ve bir yönelmeyle kendini gösterecektir. Hz. İbrahim burada kendinden emin olmadığı için, ibadete devam etmesini Allah'tan bekliyor. Kendisinin tatbik etmesinden sonradır ki, nesli için de aynı duayı yapmaktadır. Bu şunu ifade eder: Bir babanın kendisine tatbik etmediğini, çocukları için istemesi mümkün değildir.

Allah Teâlâ bu dua usulünü müslümanın bir vasfı olarak ele almaktadır. Furkan Sûresi'nin 63. ayeti ile 77. ayetleri arasında Rahman'ın kulu olanların özelliklerini sayarken, 74. ayette müslümanın şu şekilde dua edeceğini ileri sürüyor: ربنا هب لنا من ازواجنا و ذرياتنا قرة اعين و اجعلنا للمتقين اماما

"Müslümanlar, -Ey Rabbimiz! Bize hanımlarımızdan ve nesillerimizden gözlerimizin nuru olacak iyi kimseler yetiştir ve bizi korunan kimselere önder yap."

Görüldüğü gibi, "Dua" İslâm eğitiminin temel ve önemli usullerinden biridir. Duasız eğitim, susuz çeliğe benzer. Duasız eğitim, Allah'ın mülkünde, O'nun müdahalesi olmadan bir işi yapmaya benzer. Duasız eğitim önsüz, yönsüz ve rehbersiz bir eylemi andırır.

Dua, insanı Allah'a yaklaştıran, Allah'ın rahmet ve inayetini celbeden, nesiller için, ilâhî müdahaleyi takdir alanına sokan ve onlar için ilâhî bereketi artıran bir hareket noktası ve bir bağlantı kanalıdır.

Netice olarak diyebiliriz ki, İslâm eğitimi ile Batı eğitim sistemleri arasında derinlemesine esaslı farklar vardır: İslâm eğitimi doğum öncesinden başlamaktadır. İnsanı "tabiat ananın" ürünü değil de, ilâhî iradenin meyvesi olarak görmektedir. Yaratılıştaki unsurların meydana geldikleri maddelerin helâl ve haram olmasına çok büyük önem vermektedir. Ana-babanın karakterinin çocuklarınkine tesir edeceğine inanır. İlk öğretim faaliyetinin "Elest Bezmi" ile başladığını ön görmektedir. İnsanın bilinç altının bir nevi programlanması şeklinde ele aldığı "Elest Bezmi"ni eğitim için bir hareket noktası olarak kabul eder. Eğitimde ilâhî müdahaleyi zorunlu görür. İlâhî müdahalenin "dua" yoluyla elde edilebileceğine inanır. Yukarıda zikredilen prensip ve metodları Batı eğitim sistemlerinde bulmak mümkün değildir.